

А. Ю. Гладченко,
докторант, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ АНТИЦИКЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗА РІВНЯМИ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

A. Gladchenko,
postdoctoral student, Taurida National Vernadsky University

MODERN CONCEPTS OF STATE COUNTERCYCLICAL POLICIES IN CONTEXT OF LEVEL OF ECONOMIC SYSTEMS

На основі систематизації сучасних концепцій державної антициклічної політики за рівнями економічної системи, було виявлено міжнародні та наднаціональні інструменти антициклічної політики держави. Узагальнено наддержавний рівень регламентації антикризових дій, що формується в регіональних інтеграційних угрупованнях та рівень глобальної регламентації антициклічної політики, що реалізується міжнародними фінансовими та іншими організаціями.

On the basis of systematization of modern concepts of state countercyclical policy through the levels of the economic system, it has been proven international and supranational instruments of counter-cyclical policy. It is proved that the level of supranational regulation of anti-crisis measures, formed in regional integration groupings and the level of regulation of the global counter-cyclical policies implemented by international financial and other organizations.

Ключові слова: систематизація, концепції, державна, антициклічна політика, рівні, економічна, система, міжнародні, наднаціональні інструменти.

Key words: systematization, concepts, state, countercyclical policy, equal economic system, international, supranational and tools.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективний розвиток економічних систем у сучасних умовах значною мірою залежить від вирішення завдання забезпечення переходу до сталого і динамічного економічного зростання в певних фазах прогресивного розвитку. Дослідження цих проблем показує, що серед головних закономірностей розвитку державного управління особливе місце займає циклічність. Таке твердження пояснюється тим, що саме рівень пізнання циклічності розвитку економіки обумовлює ефективність розробки та функціонування механізмів державного управління і прогнозування соціально-економічних процесів. Це дозволяє якщо не уникнути економічних криз у цілому, то звести до мінімуму наслідки, викликані ними. Економічний розвиток в концепціях функціонування механізмів державного управління являє собою динамічний процес переходу з одного типу економічної рівноваги в інший. Причому розвиток відбувається по спіралі, нерівномірно, будучи результатом взаємодії різноманітних циклічних і нециклічних економічних про-

цесів. Основна характерна риса економічних криз, у тому числі і економічних, полягає у повторюваності станів через певний період часу. Тому розкриття механізмів функціонування державного управління окремих інструментів антициклічного регулювання, встановлення взаємозв'язку між ними дозволять, по-перше, прогнозувати розвиток економічних відносин і, по-друге, проводити більш ефективну антициклічну політику. Також слід відзначити, що новітні тенденції поширення негативних наслідків і масштабів економічної кризи підкреслюють важливість вивчення базових передумов і основних механізмів запобігання розгортанню кризових фаз економічного циклу з урахуванням проблем і перспектив розвитку світового ринку. Досвід розвинених країн з ринковою економікою багато в чому відтіняє і виявляє причини криз в розвитку різноманітних економічних систем. Все це свідчить про те, що економічна наука в даний час має потребу в додаткових дослідженнях, що дозволяють уникнути в практичній діяльності серйозних економічних потрясінь і забезпечити раціо-

нальне використання ресурсів суспільства для досягнення головної мети функціонування держави — найбільш повного задоволення потреб суспільства, що визначає актуальність статті.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Останні публікації з зазначеної проблематики, що акцентують увагу саме на методологічних аспектах державного управління економічної рівноваги представлені такими науковцями як: Мартинюк В.П. [2], а також міжнародними інституціями як МВФ [3], Світовий банк [4], АСЕАН [5].

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Разом з цим сьогодні не досліджується місце та роль сучасних інструментів державної антициклічної політики на національному рівні, тому метою статті є виявлення та систематизація концепцій державної антициклічної політики за рівнями економічних систем.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснення аналізу основних структурних складових регіональних угруповань за інтеграційною ознакою дозволили виокремити низку систем реагування економічні кризи. Слід відзначити, що представлені системи мають свої характерні риси та досить диференційовані властивості тому. Наприклад, у зоні вільної торгівлі "Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво" координація антициклічної політики побудована за досить простим організаційно-економічним механізмом, що представлено на рисунку 1.

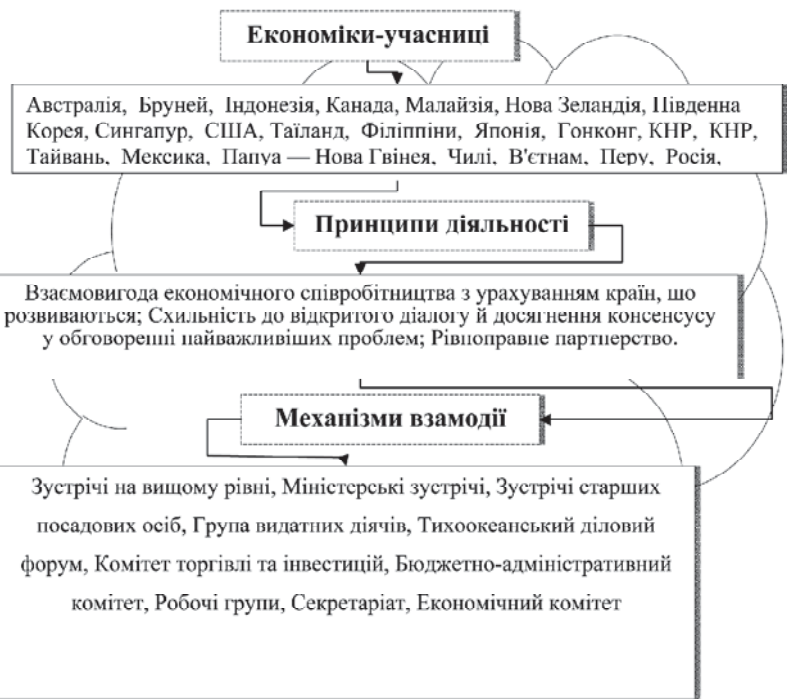

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм співробітництва в рамках АТЕС

Джерело: [5].

Взагалі зони вільної торгівлі координуються невеликим міждержавним секретаріатом, розташованим в одній з країн-членів, але зазвичай обходяться без нього, а основні параметри свого розвитку країни погоджують на періодичних нарадах керівників відповідних відомств. Між країнами-учасницями зберігаються митні кордони і пости, які контролюють походження товарів, які перетинають їхні державні кордони. З часу підписання у 1973 р. Кіотської конвенції, що визначила зону вільної торгівлі як своєрідний зовнішньоторговельний анклав, де вважається, що товари знаходяться за ме-

Рис. 2. Географічний розподіл зон вільної торгівлі в світі

Джерело: [5].

жами митної території (ЗВТ), отримали широке поширення в багатьох країнах. У 90-ті роки у світі функціонувало кілька сотень різного роду вільних економічних зон. За оцінками фахівців, до 2020 року через різні (ЗВТ) проходить до 30% світового товарообігу. Міжнародні корпорації в позовах пільгових умов для своєї діяльності розглядають зони вільної торгівлі як сприятливі території, де можна отримати надприбуток [1]. Як правило, вільна економічна зона-це в тій чи іншій мірі відособлена географічна територія. На сьогоднішній день географічний розподіл зон вільної торгівлі в світі виглядає наступним чином (рис. 2).

Найбільші транснаціональні корпорації вважають організацію власного виробництва у вільних економічних зонах найважливішим напрямом своєї експансії. Зони вільної торгівлі являють собою частину національного економічного простору, де використовується особлива система пільг і стимулів, не вживана в інших частинах країни. Як правило, вільна економічна зона-це в тій чи іншій мірі відособлена географічна територія. У наукових публікаціях і звітах міжнародних організацій для характеристики різного роду зон використовується термін "вільні економічні зони". Однак цей термін не повною мірою відображає сутність цього явища. Так, застосовувані в багатьох з них економічні правила, важелі, спеціальні адміністративні закони аж ніяк не звільняють від певного правового і господарського режиму, а лише полегшують його, надають пільги, стимулюючи підприємництво. Фактично держава в цих зонах лише скорочує масштаби свого втручання в економічні процеси. Для деяких країн "вільні зони" по суті є спеціальними в змісті екстериторіальності, за умовами рівня життя працівників зони, концентрації виробничого потенціалу та ін. Для таких зон більше підходить термін "спеціальні економічні зони" [1; 3]. Цілі створення ЗВТ залежать від рівня соціально-економічного розвитку організують їх країн, їх стратегічних народногосподарських планів та ін. Тому причини і цілі створення вільних економічних зон у кожному конкретному випадку можуть відрізнятися один від одного. Таким чином, відрізняються і механізми реагування на економічні кризи та інші аспекти антициклічної політики на регіональному рівні, разом з цим існують спільні риси для регіонального рівня антициклічної політики. Основним інструментом реагування на економічні кризи крім координації на рівні міністерств на регіональному рівні є функціонування багатосторонніх банків розвитку. Багатосто-

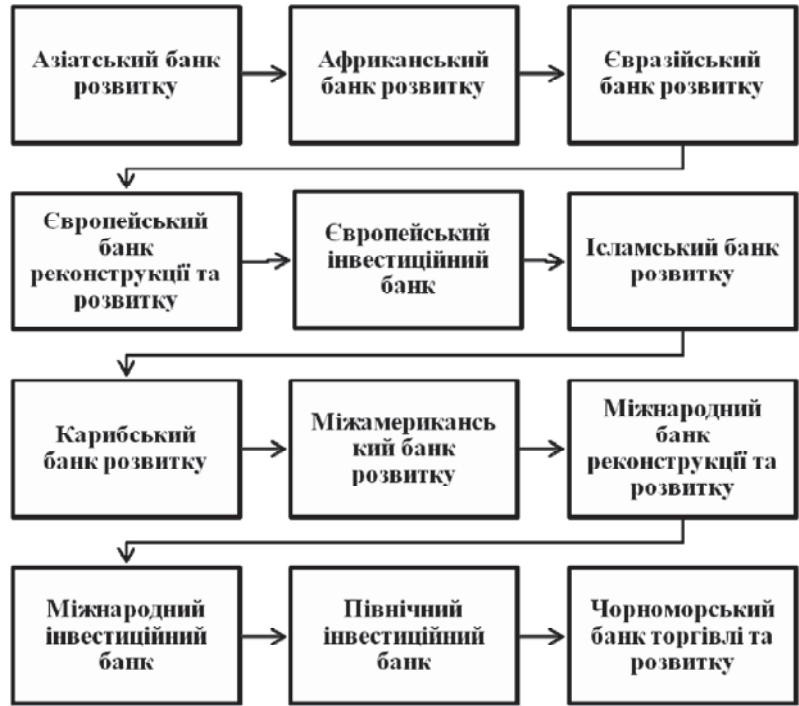

Рис. 3. Основні багатосторонні банки розвитку

Джерело: [1, с. 198—202].

ронні банки розвитку — категорія інституцій, що спеціалізуються на пільговому фінансуванні інвестиційних проектів та підтримки в економічних кризах. Капітал багатосторонніх банків розвитку, як правило, формується за рахунок внесків країн-членів та запозичень на світовому фінансовому ринку. Загалом основні багатосторонні банки розвитку представлено на рисунку 3. Спільною рисою цих банків є те, що членами банків є невелика група країн, яка за допомогою спільних зусиль кредитує на більш вигідних умовах ніж МВФ та Світовий банк. Також у регіональних банках розвитку встановлено однаковий принцип формування ресурсів, за-

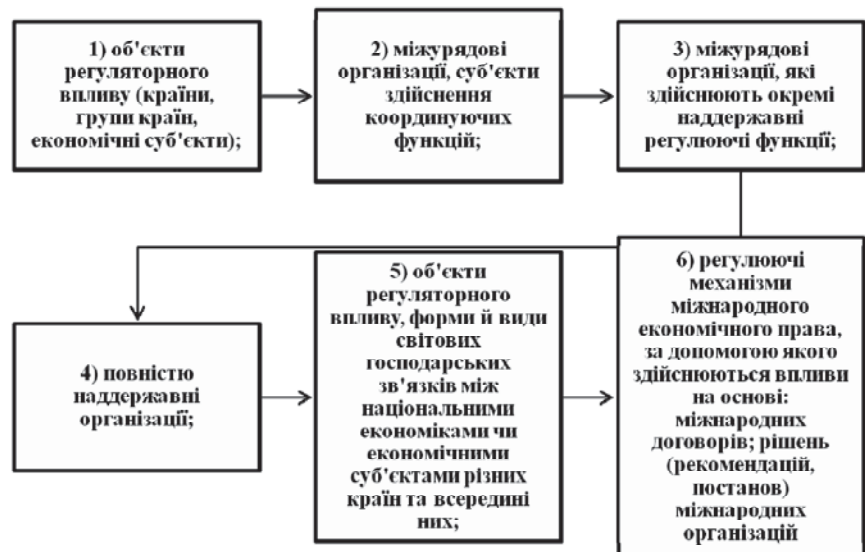

Рис. 4. Систематизація складових структурної побудови системи міжнародного регулювання сфери антициклічного регулювання

Джерело: [9; 4; 7].

Рис. 5. Регламентация основных направлений деятельности международных финансовых организаций у вирішенні проблем державного управління економічною рівновагою

Джерело: [4; 9]

лучення позикових коштів у соціальні фонди, проводиться кредитна політика багато в чому за зразком групи СБ.

Також слід відзначити, що в період економічної кризи такі інституції за проханням країни реципієнта закуповує девальвуючу валюту разом із видачею кредиту у іноземній валюті. Разом з тим існують відмінності в діяльності регіональних банків розвитку. Вони визначаються неоднаковим рівнем економічного, культурного розвитку країн трьох континентів: Латинської Америки, Азії та Африки, особливостями їх історичних традицій.

Наступний рівень антикризової політики — це глобальний рівень, бо інституції, які будуть перераховані нижче мають можливість впливати на хід економічного циклу майже в будь-якій країні світової економіки. Слід відзначити, у сукупності поглиблення міжнародного поділу праці, його якісно новий рівень, базований на досягненнях науково-технічного прогресу, інтелектуаль-

на та інформаційна асиметрія глобального простору об'єктивно зумовлюють посилення взаємозв'язків між суб'єктами світових господарських зв'язків глобальному рівні. Відповідно на сьогодні формується система міжнародного регулювання і сприяння розвитку, метою якої є забезпечення стабільного економічного та соціального розвитку країн, сприяння економічним суб'єктам різних країн у досягненні їх господарських завдань. Основними елементами структурної побудови системи міжнародного регулювання світових господарських зв'язків є представлені на рисунку 4.

На розв'язання проблем антициклічного регулювання спрямовані завдання багатосторонньої системи міжнародного регулювання світових господарських зв'язків, до яких відносять: забезпечення сталого й динамічного розвитку світової економіки; розвиток економічного співробітництва між країнами в різних формах; сприяння приватному підприємництву; узгодження й координація макроекономічної політики держав у світовій економіці чи в окремих регіонах; усунення дискримінації в економічних відносинах між окремими країнами та групами країн; прогнозування й передбачення кризових явищ та усунення їх причин і наслідків в окремих країнах, регіонах, світовій економіці загалом.

У першій групі міжнародних економічних організацій (МЕО), які здійснюють координуючі функції, пере розподілення компетенцій залишається спільним для національних держав і міжнародних економічних організацій. Як правило, організації надається право зобов'язувати своїх учасників до виконання рішень без їхньої згоди або всупереч їй шляхом прийняття рішень більшістю голосів учасників. Для міжнародних економічних організацій другої групи, які здійснюють окремі наддержавні функції, ці функції передаються до компетенції організації (наприклад, позбавлення держави-учасника права самостійного запровадження валютних обмежень, зміни пріоритету валют, проведення девальвації та ревальвації валют згідно Статуту МВФ) [4; 8; 9; 3].

Слід відзначити, що на сьогодні інституційна система економічної рівноваги на глобальному рівні представлена на нашу думку досить фрагментарно. Кількість міжнародних організацій, що має достатні компетенції для вирішення проблем циклічності економічного розвитку досить невелика. Основні організації, що мають такі компетенції, — це Міжнародний Валютний фонд, Організація Об'єднаних Націй, та група Світового банку. Однак слід відзначити, що вищезазначені міжнародні організації мають досить диференційовані механізми взаємодії та завдання. Так, наприклад, Міжнародний валютний фонд співпрацюючи з країнами СНГ досить неоднозначно виявляє свій вклад у досягнення економічних результатів зазначених країн. Загалом регламента-

ція основних напрямів діяльності міжнародних фінансових організацій у вирішенні проблем економічної рівноваги представлено на рисунку 5.

На нашу думку, новітня глобальна система протистояння економічних кризам зокрема і циклічного розвитку економіки в цілому має значні недоліки. По-перше, це відсутність альтернатив з боку країн, що опинились в стані економічної кризи, бо відсутність кредитів інших установ в зовнішньому борзі несе дуже тяжкі наслідки. Це зумовлено тим, що такі міжнародні організації кредитори можуть значно впливати на економічні події та маніпулювати не на користь певним національним економікам. По-друге, це гегемонія певних країн в управлінні глобальним антициклічним заходам, що робить існуючу систему на достатньо ефективною для протистояння новітнім економічним викликам.

ВИСНОВКИ

Отже, в процесі систематизації сучасних концепцій державної антициклічної політики за рівнями економічної системи було обґрунтовано, що на сьогодні класичні теоретичні та аналітичні концепції акцентують увагу на національному рівні державної антициклічної політики, проте як свідчать вище зазначені факти світогосподарські зв'язки мають тенденцію до стрімкої трансформації суспільно-економічних відносин і світ дуже змінився за роки формування нового світового порядку після другої світової війни. Наявні механізми реагування на економічні кризи були розроблені як раз у період формування післявоєнної системи міжнародних економічних відносин, проте з того часу пройшло 70 років, державні інструменти, якими по інерції користуються країни світової економіки застаріли. На основі авторського аналізу можна стверджувати, вихід з економічної кризи у багатьох випадках за допомогою фіскальної і монетарної політики не можливий. На сьогодні більш дієвими інструментами анти державної циклічної політики є рівень наддержавної регламентації антикризових дій, що формується в регіональних інтеграційних угрупованнях та рівень глобальної регламентації антициклічної політики, що реалізується міжнародними фінансовими та іншими організаціями. Проте інституційна система глобального реагування на економічні кризи зокрема та циклічність економічного розвитку в цілому має досить фрагментарний характер. Тому подальший розвиток проблематики ефективності існуючої інституційної системи антициклічної політики на міжнародному рівні має значний науковий потенціал та актуальність з огляду на формування та реалізацію державної політики в цій сфері.

Література:

1. Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=385387
2. Мартинюк В.П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави [Електронний ресурс] / В.П. Мартинюк // Економіка. Менеджмент. Підприємство. — 2013. — № 25 (1). — С. 179—187.

3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>

4. Світовий банк (World Bank Open Data) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/>

5. ASEAN Basic Documents [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.asean.org/asean/asean-secretariat/basic-documents>

6. Mexico Overview — World Bank [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/country/mexico/overview>

7. Statistics of UNCTAD [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-\(WIR\)-Annex-Tables.aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-(WIR)-Annex-Tables.aspx)

8. The Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/appendix/appendix-d.html>

9. The IMF at a Glance [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/about.htm>

10. World Development Indicators, Argentina [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://data.worldbank.org/country/argentina#cp_wdi

References:

1. Ministry of Finance of Ukraine (2017), "Informational reference on the history of cooperation with the International Monetary Fund", available at: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=385387 (Accessed 15 Feb 2017).

2. Martyniuk, V.P. (2013), "Assessment of the national economy based on the integral index of economic security", *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, vol. 25 (1), pp. 179—187.

3. IMF (2017), available at: <http://www.imf.org/> (Accessed 15 Feb 2017).

4. The World Bank (2017), "Open Data", available at: <http://data.worldbank.org/> (Accessed 15 Feb 2017).

5. ASEAN (2017), "Basic Documents", available at: <http://www.asean.org/asean/asean-secretariat/basic-documents> (Accessed 15 Feb 2017).

6. The World Bank (2017), "Mexico Overview", available at: <http://www.worldbank.org/en/country/mexico/overview> (Accessed 15 Feb 2017).

7. UNCTAD (2017), "Statistics", available at: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-\(WIR\)-Annex-Tables.aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-(WIR)-Annex-Tables.aspx) (Accessed 15 Feb 2017).

8. The Central Intelligence Agency (2017), available at: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/appendix/appendix-d.html> (Accessed 15 Feb 2017).

9. IMF (2017), "The IMF at a Glance", available at: <http://www.imf.org/external/about.htm> (Accessed 15 Feb 2017).

10. The World Bank (2017), "World Development Indicators, Argentina", available at: http://data.worldbank.org/country/argentina#cp_wdi (Accessed 15 Feb 2017).

Стаття надійшла до редакції 31.01.2017 р.